

Tadeusz Marszał*

ZAGOSPODAROWANIE SZADKU W OPINII MIESZKAŃCÓW MIASTA**

Otoczającą człowieka przestrzeń można różnie definiować. Geograficzne podejście do pojęcia przestrzeni zakłada, iż jest ona wypełniona konkretnymi tworami zarówno przyrodniczymi (zasoby naturalne), jak i elementami wytworzonymi przez człowieka (antropogenicznymi). Tak rozumiana przestrzeń posiada pewne cechy wśród których należy przede wszystkim wymienić jej zróżnicowanie. I właśnie zróżnicowanie przestrzeni, zarówno pod względem cech naturalnych jak i antropogenicznych, oraz rozkład przestrzenny różnych zjawisk są przedmiotem analizy geograficznej. Na zagospodarowanie przestrzeni składają się wszystkie obiekty i urządzenia stanowiące wyposażenie określonego terenu i służące zaspokojeniu potrzeb człowieka. Zagospodarowanie kształtuje ramy w których żyjemy i od niego w dużym stopniu zależy jakość warunków bytu.

Celem tego artykułu jest ocena zagospodarowania i warunków życia w Szadku. Zakres przestrzenny analizy obejmuje obszar zwartej zabudowy (a więc z wyłączeniem północnej - mającej wiejski charakter - części miasta), łącznie z terenami zurbanizowanymi położonymi poza granicami miasta lecz *de facto* stanowiącymi jego integralną część (Szadkowice-Ogrodzim). Prezentowana ocena przestrzeni miejskiej nie jest całościowa i dotyczy jedynie wybranych elementów, takich jak na przykład zabudowa mieszkaniowa, infrastruktura komunikacyjna czy tereny zielone, ocenianych w aspekcie różnorodnych walorów (użyteczności, estetyki, funkcjonalności, itp).

* Tadeusz Marszał jest profesorem Uniwersytetu Łódzkiego, kierownikiem Zakładu Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej UŁ oraz kierownikiem Ośrodka Badawczego Europejskiej Polityki Przestrzennej i Rozwoju Lokalnego.

** W artykule tym wykorzystano materiały zebrane i zestawione w pracy magisterskiej Beaty Bogoleńskiej „Zagospodarowanie i walory środowiska Szadku w opinii mieszkańców” wykonanej w latach 1999-2001 na seminarium w Zakładzie Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej UŁ (promotor: prof. Tadeusz Marszał).

Podmiotem oceniającym stan zagospodarowania miasta są sami jego mieszkańcy, którzy udzielili niezbędnych informacji w formie odpowiedzi na ankietę.¹

Punktem wyjścia do bardziej szczegółowej analizy było poznanie opinii mieszkańców Szadku na temat ich miasta jako pewnej całości, w oparciu o kilka wybranych cech, których zestaw daje ogólny obraz atrakcyjności danej miejscowości (zarówno na tle innych ośrodków miejskich, jak i w odniesieniu do oczekiwań mieszkańców).

Tabl.1 Ocena zagospodarowania Szadku na podstawie wybranych cech

Cecha	Ocena (%)					Brak zdania (%)	Razem (%)	Średnia ocena (a)
	bardzo dobra	dobra	dostateczna	zła	bardzo zła			
Łatwość dojazdu do miasta	11,6	52,6	24,3	8,6	2,2	0,8	100,0	3,63
Stan nawierzchni dróg	0,4	26,0	42,0	26,4	4,5	0,7	100,0	2,91
Oświetlenie ulic	0,7	48,0	40,2	10,4	0	0,7	100,0	3,39
Bezpieczeństwo	2,2	46,6	38,4	9,3	1,5	1,9	100,0	3,40
Czystość								
Zieleń	4,9	46,3	41,0	6,0	1,1	0,8	100,0	3,48
Stan budynków	0,8	30,8	49,3	13,5	1,9	3,8	100,0	3,16

(a) średnia ważona obliczona przy zastosowaniu następującej skali ocen: bardzo dobra (5), dobra (4), dostateczna (3), zła (2), bardzo zła (1).

Analizując bardzo ‘spłaszczony’ rozkład ocen przydzielonych przez respondentów poszczególnym cechom należy odwołać się do

¹ Ankieta została przeprowadzona przez studentkę geografii w Uniwersytecie Łódzkim Beatę Bogolebską w IV kwartale 2000 r. Była ona kierowana do wszystkich gospodarstw domowych. Odpowiedzi udzieliło 273 respondentów reprezentujących około 1/3 ogółu gospodarstw domowych zamieszkałych w Szadku i Szadkowicach-Ogrodzimiu.

spostrzeżenia przeprowadzającej ankietę B. Bogołębskiej, która stwierdza, że rozkład ten nie daje pełnego odzwierciedlenia rzeczywistości. Ogromna większość to oceny dobre i dostateczne, co jednak niekoniecznie świadczy, że stan zagospodarowania jest taki sobie, ani dobry ani zły. Bardzo prawdopodobne, że na wybór respondentów nakłada się obawa przed sformułowaniem bardziej zdecydowanych (czy skrajnych) opinii i często ocena dobra może oznaczać po prostu brak zastrzeżeń, zaś ocena dostateczna ma wartość negatywną.

Przy powyższym założeniu można przyjąć, iż spośród sześciu poddanych analizie cech tylko jedna uzyskała ocenę wyraźnie dobrą (łatwość dojazdu do miasta), trzy zostały ocenione dość pozytywnie (stan zieleni, bezpieczeństwo oraz oświetlenie ulic), natomiast dwie uzyskały oceny zbliżone do negatywnych (stan budynków oraz zwłaszcza stan nawierzchni dróg).

Miasto i jego podstawowe instytucje są łatwo dostępne. Potwierdzają to ankietowani, spośród których 2/3 ocenia dobrze i bardzo dobrze dostępność komunikacyjną do Szadku. Decyduje o tym możliwość dogodnego dojazdu do miasta środkami komunikacji indywidualnej i PKS, bowiem odległa o 1,5 km stacja kolejowa nie ma praktycznie żadnego znaczenia z punktu widzenia ruchu pasażerskiego. Promieniste zbieganie się w rynku połączeń komunikacyjnych, gęsta sieć dróg, niewielka odległość i regularne połączenia autobusowe ze Zduńską Wolą - miastem pełniącym funkcję ośrodka regionalnego oraz Sieradzem i Łodzią to walory istotne z komunikacyjnego punktu widzenia.

Równie wysoko i jednoznacznie mieszkańcy Szadku oceniają dostępność do instytucji publicznych, handlowych i usługowych zlokalizowanych na terenie miasta: kościoła, domu kultury, szkoły, urzędu gminy, ośrodka zdrowia, targowiska, banku – ogromna większość to oceny bardzo dobre i dobre. Nie jest to zaskakujące przy tej skali miasta i stosunkowo zwartej jego zabudowie. Wyraźnie rysuje się tu jedna prawidłowość – punktem odniesienia dla oceny dostępności danej instytucji (placówki) jest jej odległość od rynku – im większa, tym gorsza ocena - nic więc dziwnego, że stosunkowo mniej ocen pozytywnych uzyskał dom kultury, środek zdrowia i bank. Świadczy to niewątpliwie o centralnej roli rynku w życiu miasta.

Według opinii mieszkańców **stan budynków w mieście jest zły** - około 2/3 ocen to oceny dostateczne i niedostateczne. Rzecz jednak charakterystyczna, że ci sami respondenci znacznie lepiej oceniają stan budynków w poszczególnych częściach ('dzielnicach') Szadku niż w mieście jako całości. Wyniki ankiety wskazują, iż w przestrzeni miasta rysuje się wyraźne zróżnicowanie stanu zabudowy: najlepiej wypadają dzielnica blokowa i Osiny, zaś zdecydowanie najslabiej Bobownia. Zaskakujący jest stosunkowo pozytywny wizerunek zabudowy w Rynku i jego okolic oraz dość niska (bo dopiero trzecia) pozycja w tym rankingu Szadkowic-Ogrodzimia.

Dość znaczne zróżnicowanie wykazuje - przeprowadzona w oparciu o wybrane cechy – ogólna ocena poszczególnych części miasta (pytania dotyczyły bezpośredniego otoczenia miejsca zamieszkania).

Tab. 2 Ocena otoczenia własnego miejsca zamieszkania w Szadku w oparciu o wybrane cechy

Rejon	Cecha (a)						Kategorie (b)	Miejsce (c)
	czystość	zielen	bezpie- czeństwo	cisza	oświetlenie ulic	nawierz- chnia ulic		
Rynek	3,44 - C	3,38 - C	3,19 - E	3,13 - E	3,00 - F	2,75 - F	2C,2E,2 F	VII
R 1	3,38 - C	3,69 - B	3,08 - E	3,15 - E	3,31 - D	2,50 - F	1B,1C,1 D,2E,1F	V
R 2	3,33 - D	3,33 - D	3,67 - B	3,33 - D	2,33 - F	2,75 - F	1B,3D,2 F	V
R 3	3,17 - E	3,00 - F	2,67- F	2,50 - F	3,33 - D	2,50 - F	1D,1E,4 F	VIII
R 4	3,08 - E	3,23 - D	3,31 - D	3,23 - D	3,42 - C	2,38 - F	1C,3D,1 E,1F	VI
R 5	3,33 - D	3,56 - B	3,56 - B	3,22 - D	3,33 - D	2,56 - F	2B,3D,1 F	IV
R 6	3,61 - B	3,58 - B	3,37 - D	3,31 - D	3,56 - B	2,83 - F	3B,2D,1 F	III
R 7	3,25 - D	3,88 - A	3,25 - D	4,25 - A	3,38 - C	2,88 - F	2A,1C,2 D,1F	II

R 8	3,45 - C	3,62 - B	3,45 - C	3,23 -D	3,27 D	- 2,76 - F	1B,2C,2 D,1F	IV
R 9	3,75 - A	3,68 - B	3,65 - B	4,13 - A	3,62 B	- 3,20 - D	2A,3B,1 D	I
Razem	3,55 - C	3,57 - B	3,39 - C	3,46 - C	3,46 C	- 2,84 - F	3,38	-

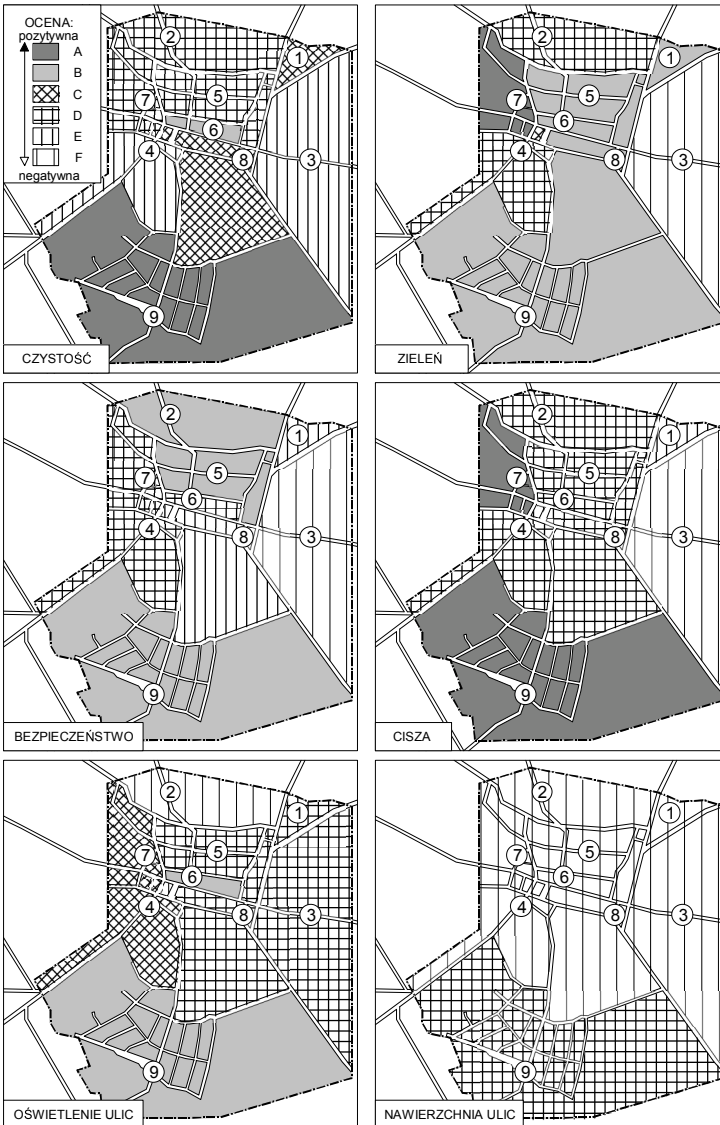
(a) Dla każdej cechy w każdym badanym rejonie obliczona została średnia ważona przy zastosowaniu następującej skali ocen: bardzo dobra (5), dobra (4), dostateczna (3), zła (2), bardzo zła (1).

(b) Kategorie wyodrębniono na podstawie wartości odchylenia standardowego (0,18) od średniej ważonej dla wszystkich cech i rejonów (3,38) i tak kat. A = 3,74 i więcej; kat. B = 3,56 - 3,73; kat. C = 3,38 - 3,55; kat. D = 3,20 - 3,37; kat. E = 3,02 - 3,19; kat F = 3,01 i mniej

(c) Miejsca przypisano poszczególnym rejonom na podstawie sumarycznej oceny kategorii przypisanych poszczególnym cechom; im wyższe miejsce tym lepsza ocena ogólna danego rejonu.

Analiza poszczególnych cech z uwzględnieniem ich zróżnicowania przestrzennego potwierdza, że o ile stan czystości, zieleni, bezpieczeństwa, ciszy i oświetlenia ulic oceniane są dość pozytywnie, to zdecydowanie najgorzej zdaniem mieszkańców Szadku wygląda sytuacja w zakresie nawierzchni ulic (należy pamiętać, że ulica to nie tylko jezdnia, ale również chodnik). **Stan ulic jest oceniany krytycznie we wszystkich rejonach miasta**, jedynie w Szadkowicach-Ogrodzimiu ten element zagospodarowania uzyskał nieco lepsze oceny, (co nie znaczy, że pozytywne).

Rozkład przestrzenny pozostałych cech jest już bardziej zróżnicowany (por. ryc. 1). Pod względem czystości stosunkowo najkorzystniej oceniane są Szadkowice-Ogrodzim (R9) oraz dzielnica blokowa (R6), natomiast najgorzej rejon ulic Przatowskiej (R3) i Sieradzkiej (R4). Najbardziej atrakcyjne tereny zielone są w rejonie Bobowni i okolicach kościoła (R7); najgorzej ten element wypadł w ocenie mieszkańców wschodniej części miasta (R3). Również pod względem poziomu bezpieczeństwa rejon ulicy Przatowskiej uzyskał najniższe notowania, zaś niewiele lepiej oceniony został sąsiadujący rejon Osin oraz Rynek. Znaczne jest zróżnicowanie poziomu hałasu w Szadku.

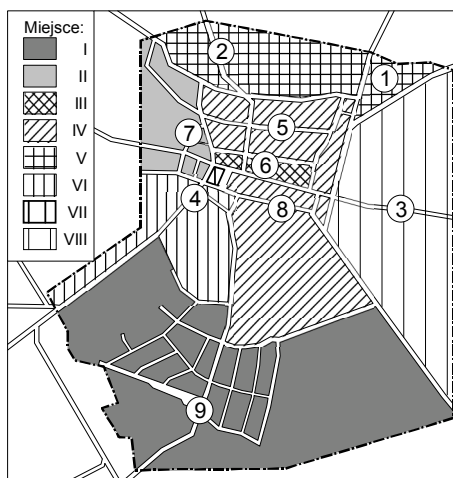

① -numery rejonów miasta

Ryc. 1 Zróżnicowanie przestrzenne wybranych cech przestrzeni miejskiej Szadku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z tab. 2

Jedyne naprawdę ciche rejonu miasta to **Bobownia i okolice ulicy Kościelnej (R7) oraz Szadkowiec-Ogrodzim (R9)**. Bardzo wysokie oceny przyznane tym dwu rejonom w istotny sposób rzutują na średnia dla całego miasta - w pozostałych jego częściach poziom hałasu jest znacznie wyższy (taki a nie inny rozkład przestrzenny tego zjawiska jest wypadkową przede wszystkim przebiegu dróg tranzytowych i dużych uciążliwości spowodowanych zwłaszcza przejazdem przez miasto pojazdów ciężarowych). Z oświetlenia ulic największy poziom zadowolenia wykazują mieszkańcy Szadkowiec-Ogrodzimia (R9) oraz dzielnicy blokowej (R6). Zdecydowanie niedostatecznie oświetlone są okolice ulicy Stodolnianej (R2) oraz, co szczególnie godne zauważenia, sam rynek.

① -numery rejonów miasta

Ryc. 2 Zróżnicowanie przestrzenne atrakcyjności przestrzeni miejskiej Szadku

(miejsce I – rejon najbardziej atrakcyjny, VII – rejon najmniej atrakcyjny)

Źródło: Oprac. własne na podst. danych z tabl. 2

Do pewnych ogólniejszych wniosków i swoistej waloryzacji przestrzeni miasta może prowadzić syntetyczne ujęcie wszystkich uwzględnionych w ankiecie cech (por. ryc. 2). I tak na podstawie wyników ankiety można wnioskować, że **najbardziej atrakcyjne części miasta to Szadkowiec-Ogrodzim, rejon ulicy Kościelnej i**

Bobowni oraz (choć już w mniejszym stopniu) dzielnica blokowa i tereny przylegające do niej od północy. Zdecydowanie **najgorzej postrzegane obszary obejmują wschodnią część miasta** (przede wszystkim okolice ulicy Przatowskiej i Osiny), a także część północna (na północ od ulicy Stodolnianej). Warto również zwrócić uwagę na pozycję w tym rankingu Rynku, który oceniony został bardzo nisko zarówno pod względem bezpieczeństwa, ciszy, oświetlenia jak i nawierzchni ulic.

Oczywiście należy pamiętać, że powyższa kategoryzacja oparta jest jedynie na kilku subiektywnie wybranych cechach i nie daje pełnego obrazu rzeczywistości. W jakimś stopniu obraz ten może zniekształcać również zróżnicowanie respondentów w poszczególnych rejonach pod względem tak cech demograficznych, jak i społecznych.

Słuszność wniosków dotyczących ogólnej oceny atrakcyjności poszczególnych rejonów miasta zasadniczo potwierdzają odpowiedzi na zawarte w ankiecie pytanie o miejsce w Szadku, w które respondenci najchętniej by się przeprowadzili.

Choć większość mieszkańców miasta (55%) nie pragnie zmiany miejsca (rejonu) zamieszkania, to jednak spośród tych, którzy chętnie opuściliby swoją 'dzielnicę' znacząca większość (58%) wyraża zainteresowanie zamieszkaniem na terenie osiedla Szadkowice-Ogrodzim (jednocześnie rejon ten chciałoby opuścić tylko 9% ankietowanych). Najczęstszy motyw potencjalnej przeprowadzki do tego rejonu wrażają dwie typowe odpowiedzi „własny domek z ogrodem, dużo zieleni, drzew i miejsca do zabawy dla dzieci (na terenie posesji)” oraz „na osiedlu jest dość spokojnie, zielono, blisko do lasu, gdzie można pójść na spacer”. Drugim pod względem atrakcyjności zamieszkania jest rejon bloków (jednak liczba osób deklarujących chęć zamieszkania w blokach jest blisko czterokrotnie mniejsza niż tych zainteresowanych przeprowadzką do Szadkowic-Ogrodzimia). Natomiast zainteresowanie pozostałymi rejonami jest stosunkowo niewielkie. Jednocześnie, co ciekawe, blisko połowa respondentów wyraża zainteresowanie zamianą mieszkania w blokach na mieszkanie na osiedlu Szadkowice-Ogrodzim. Rysuje się tu pewna prawidłowość, a mianowicie **iż poprawa warunków mieszkaniowych w Szadku często kojarzona jest w pierwszym**

etapie z uzyskaniem mieszkania w blokach, jednak kolejnym szczeblem ‘awansu mieszkaniowego’ jest opuszczenie osiedla blokowego na rzecz Szadkowic-Ogrodzimia.

Warto jeszcze przyjrzeć się motywom, które leżą u podstaw decyzji o potencjalnej zmianie miejsca zamieszkania. Wybór innego rejonu miasta najczęściej jest podyktowany:

- pragnieniem zamieszkania w ładniejszej okolicy (67% respondentów);
- względami rodzinnymi (28%);
- pragnieniem zamieszkania w bezpieczniejszym rejonie (27%);
- lepszym stanem zabudowy (24%);
- łatwiejszym dojazdem (12%);
- bliższym położeniem względem rynku (11%).

Zagospodarowywanie jest procesem ciągłym, zaś troska o racjonalne i zgodne z potrzebami społeczności lokalnej wykorzystanie przestrzeni jest jednym z podstawowych obowiązków społeczności lokalnej. Na pożądane ze społecznego punktu widzenia kierunki działań w tym zakresie mogą wskazywać (sformułowane w odpowiedzi na jedno z pytań ankiety) oczekiwania szadkowiec w zakresie pożądanych zmian w bezpośrednim otoczeniu miejsca zamieszkania. Analiza odpowiedzi po raz kolejny potwierdza, że największą bolączką dla społeczności Szadku, jeśli chodzi o przestrzeń publiczną jest stan dróg. W skali całego miasta ponad 2/3 respondentów wskazywało na konieczność polepszenia nawierzchni ulic, co więcej we wszystkich wyodrębnionych dziesięciu częściach miasta dezyderat ten znalazł się na pierwszym miejscu (w każdej ‘dzielnicy’ mieszkańcy uważają, że jest to najpilniejsza sprawa do załatwienia związana z rozwojem infrastruktury technicznej miasta).

Na kolejnym miejscu znalazł się postulat powiększenia lub polepszenia stanu terenów zielonych (42% respondentów), przy czym za stosunkowo ważny został on uznany przez mieszkańców dzielnicy blokowej (R6) oraz całej południowej części miasta (R8, R9 i R4, na południe od rynku).

Nieco ponad 1/3 ankietowanych zwracała uwagę na potrzebę lepszego oświetlenia ulic oraz utworzenia placu zabaw dla dzieci. Na niedostatki oświetlenia przestrzeni publicznych zwracali uwagę

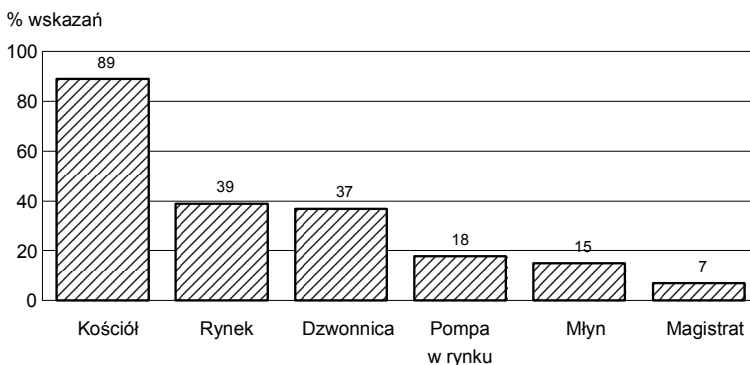
przede wszystkim mieszkańcy rynku, oraz fragmentów miasta bezpośrednio przylegających do rynku od strony południowej (R4 i R8), a także wschodniej części Szadku (ulice Glinanki, Osiny, Przatowska, Łaska). Potrzebę utworzenia placu zabaw dla dzieci jako dość istotną uznali respondenci reprezentujący wszystkie dzielnice położone w południowej części miasta (R9, R8 i R4), a także, choć już w mniejszym stopniu rejonu, Osin i Glinianki (R1).

Na marginesie odpowiedzi uzyskanych na pytanie o postulowane zmiany w otoczeniu miejsca zamieszkania nasuwa się kilka dodatkowych uwag:

- obiekt, który najbardziej przeszkadza okolicznym mieszkańcom to niedokończona budowa domu kultury przy ul. Widawskiej;
- przebieg drogi tranzytowej stanowi znaczącą uciążliwość dla mieszkańców okolic ulic użytkowanych przez pojazdy ciężarowe przejeżdżające przez Szadek;
- pewną uciążliwość stanowi sąsiedztwo remizy (w kontekście używania tego obiektu dla potrzeb organizacji różnego typu imprez);
- za obiekty uciążliwe zostały uznane przez mieszkańców bloków: lokalna kotłownia oraz zlokalizowany na osiedlu transformator;
- likwidacja dzikiego wysypiska śmieci w pobliżu cmentarza św. Wawrzyńca to propozycja mieszkańców Szadkowic-Ogrodzimia;
- ogólne postulaty pojawiające się w wielu ankietach to uruchomienie sklepów i punktów usługowych (m.in. zakład szewski, pralnia, zegarmistrz, zakład krawiecki, magiel, dorabianie kluczy) oraz gastronomicznych (kawiarnia), obiektów sportowo-rekreacyjnych (przede wszystkim basen), posterunku policji i publicznej toalety w rynku;
- jako ciekawostkę można wymienić zgłaszanie sugestii mało realnych w warunkach szadkowskich (m.in. hipermarket, wielospecjalistyczna przychodnia, kino, teatr);
- wiele wypowiedzi dotyczyło konkretnych obiektów należących do osób prywatnych i miało charakter jednostkowy („usunąć zakład Pana ...”, „zlikwidować stodołę Pana”), bądź miały one charakter bardzo ogólny (usunąć bepańskie psy, zlikwidować pijaństwo w rynku, ...)

Warto ponadto zwrócić uwagę, iż o ile w grupach wiekowych 31-60 lat liczba kobiet i mężczyzn zgłaszających postulaty zmian w zagospodarowaniu przestrzeni była podobna, to wśród osób poniżej 30 roku życia zdecydowanie więcej uwag krytycznych miały kobiety, zaś osób w wieku emerytalnym postulaty zgłaszali głównie mężczyźni.

Walory środowiska antropogenicznego mogą stanowić istotny element mający wpływ na atrakcyjność danej miejscowości i sprzyjać budowaniu tożsamości lokalnej - stąd w ankiecie pojawiło się pytanie o wskazanie najbardziej charakterystycznych, zdaniem respondentów, obiektów kultury materialnej zlokalizowanych w mieście. Spośród wstępnie wytypowanych obiektów **mieszkańcy Szadku za najbardziej wartościowy składnik kultury materialnej miasta zdecydowanie uznali kościół parafialny**, zaś spośród pozostałych obiektów najczęściej wskazywano na rynek oraz dzwonnice, znacznie rzadziej na pompę w rynku i młyn. (por ryc. 3)

Ryc. 3 Najbardziej charakterystyczne obiekty kultury materialnej w Szadku wg opinii mieszkańców miasta (każdy respondent miał możliwość wytypowania maksymalnie dwóch obiektów)

Źródło: Opracowano na podstawie pracy B. Bogołębskiej (1999-2001)

Spośród większych inwestycji publicznych zrealizowanych w Szadku w latach dziewięćdziesiątych ponad połowa respondentów za najważniejszą uznała oczyszczalnię ścieków, natomiast po kilkanaście procent ogólnej liczby ankietowanych opowiedziało się za ujęciem wody, centralą

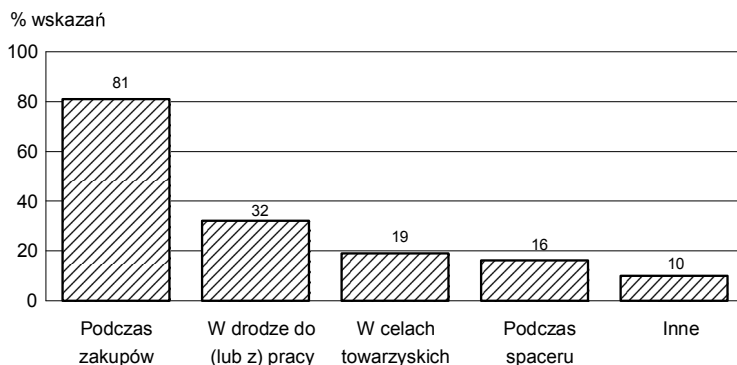
telefoniczną, bądź uporządkowaniem rynku, jako ich zadaniem najbardziej kluczowymi inwestycjami ubiegłego dziesięciolecia. Niewątpliwie wpływ na odpowiedzi miał fakt zaspokojenia osobistych potrzeb respondentów przez daną inwestycję.

Rynek to centralne miejsce miasta, jego serce, główny plac na którym skupiają się administracja, handel i usługi. Funkcja i znaczenie rynku zależy od wielkości miasta, jego układu przestrzennego, struktury funkcjonalnej i wielu innych czynników. Wygląd i funkcje rynku zmieniają się w miarę rozwoju organizmu miejskiego. Szadkowski rynek przez wieki stanowił rzeczywiste centrum miasta zarówno w sensie przestrzennym jak i funkcjonalnym. Tu był skoncentrowany handel (sklepy, gospody, warsztaty rzemieślnicze, kramy i targowisko na placu), tu krzyżowały się wszystkie drogi przebiegające przez miasto, tu koncentrowała się władza (ratusz); w pobliżu na placu kościelnym (graniczącym na planie miejskiej szachownicy z rynkiem) zlokalizowany był kościół. Historyczny układ rynku zachował się do czasów współczesnych. Czy równie ważne miejsce w mieście rynek zajmuje również dziś, czy może został pozbawiony dawnego znaczenia i utracił funkcję centrum życia społecznego i gospodarczego Szadku?

O roli rynku w pewnym sensie świadczy częstotliwość odwiedzania go przez mieszkańców. A ta miara poświadcza, że rynek szadkowski, pomimo widocznych gołym okiem 'braków', pozostał centralnym punktem miasta. Ogromna większość respondentów (86%) deklaruje, iż jest na rynku codziennie lub prawie codziennie, zaś tylko jedna osoba na dziesięć (11%) odwiedza rynek nieco rzadziej, choć i ta grupa ankietowanych bywa na rynku co najmniej raz na tydzień.

Główne przyczyny częstego przebywania na rynku są różnorodne (rys. 4) - najczęściej zakupy (dla 4 na 5 mieszkańców jest to jeden z podstawowych powodów odwiedzania rynku). Co trzeci ankietowany podaje, iż przebywa w rynku w związku z przemieszczaniem się do miejsca pracy. Rynek stanowi również ważne centrum życia społecznego miasta - aż blisko 1/5 ankietowanych udaje się na rynek w celu spotkania się ze znajomymi, zaś 1/6 idzie tam na spacer. Inne, ale już znacznie rzadziej wskazywane powody przebywania w rynku to korzystanie

z przystanku autobusowego, odwiedziny u rodziny, czy udawanie się do kościoła.

Ryc.4 Powody dla których mieszkańcy Szadku najczęściej przebywają w rynku (w % ogólnej liczby respondentów)

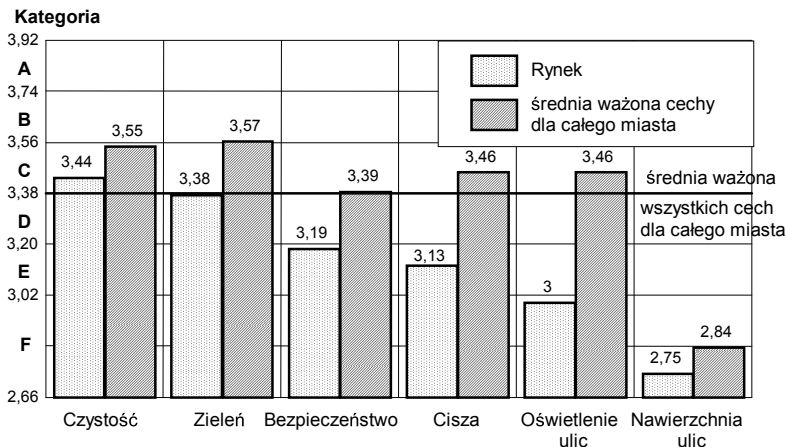
Źródło: Opracowano na podstawie pracy B. Bogołębskiej (1999-2001)

Tak więc **rynek** choć wiele utracił ze swojego dawnego znaczenia, to **nadal pełni ważne funkcje ekonomiczne i społeczne w życiu mieszkańców miasta**, zwłaszcza jako centrum handlowe i miejsce integracji społeczności lokalnej. Dlatego też powinien być on przedmiotem specjalnej troski władz lokalnych i samych mieszkańców miasta.

W tym miejscu warto bliżej przyjrzeć się zawartej w ankiecie ocenie rynku na tle innych części miasta. Spośród wyróżnionych w przestrzeni miasta ośmiu kategorii jednostek zróżnicowanych pod względem walorów otoczenia rynek został zaliczony do kategorii siódmej, tj. przedostatniej (por. tabl. 2). Tak więc zdaniem mieszkańców jest to jedno z najmniej atrakcyjnych (oczywiście tylko pod względem ocenianych cech) miejsc w mieście. W przypadku każdej z sześciu analizowanych cech **ocena walorów rynku jest niższa od średniej dla całego miasta** (por. ryc. 5), przy czym o ile pod względem czystości rynek nie odbiega zbytnio *in minus* od średniej „szadkowskiej”, to zdaniem mieszkańców zielen jest tu wyraźnie mniej atrakcyjna, a poziom bezpieczeństwa gorszy niż w wielu innych częściach miasta. Na tle całego miasta

najbardziej niekorzystnie wypada rynek w zakresie ciszy i oświetlenia. I wreszcie mieszkańcy bardzo negatywnie oceniają stan nawierzchni ulic (dróg i chodników) w rynku, lecz w zakresie tego kryterium ocena ta nie różni się zbytnio od tej (równie złej) dla całego miasta.

Średnia ważona

Ryc. 5 Rynek na tle miasta wg wybranych cech

Źródło: Opracowano na podstawie pracy B. Bogołębskiej (1999-2001)

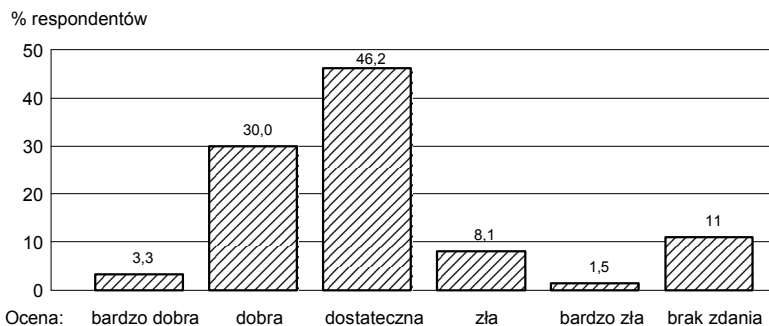
Widać tu więc pewną dychotomię - z jednej strony rynek jest niezwykle ważnym elementem struktury miasta i ogniwem życia społecznego jego mieszkańców, z drugiej zaś zyskuje negatywne oceny. Wydaje się jednak, iż na oceny te ma wpływ stawianie stosunkowo większych wymagań temu fragmentowi miasta, który pomimo istotnych braków w zagospodarowaniu zajmuje kluczowe miejsce jako element tożsamości lokalnej, o czym świadczy choćby wcześniej wzmiankowany fakt, że - poza kościołem - został on uznany jako najbardziej charakterystyczny obiekt kultury materialnej w mieście. Toteż nic dziwnego, iż mieszkańcy Szadku mają określone dezyderaty dotyczące zagospodarowania centralnego fragmentu miasta. Blisko 60% respondentów wskazywało na **potrzebę ograniczenia ruchu w rynku** (zwłaszcza pojazdów ciężarowych), co równoznaczne jest z potrzebą budowy obwodnicy przejmującej ruch tranzytowy. Kolejnym życzeniem szadkowiec jest uruchomienie kawiarni w rynku (ponad 40%

respondentów). Często mieszkańcy postulowali zwiększenie liczby ławek w rynku i otwarcie nowej placówki handlowej (sklepów branż nieistniejących w Szadku, np. meblowego, ze sprzętem RTV czy AGD oraz firmowych placówek odzieżowych). Inne postulaty, które mogą być sygnałem dla władz miasta kreujących politykę lokalną to: odnowienie elewacji kamienic, zagospodarowanie wolnego placu w północnej pierzei rynku (parking, pawilony handlowe, teren zielony), zwiększenie liczby koszy na śmieci, wybudowanie nowej poczekalni autobusowej, uruchomienie publicznej toalety, polepszenie oświetlenia, remont fontanny i wreszcie poprawa bezpieczeństwa.

Rozwiązanie wielu problemów związanych z zagospodarowaniem centrum Szadku wymaga aktywnej polityki władz lokalnych. Ważne jest polepszenie stanu zagospodarowania i uporządkowanie przestrzeni publicznych – w tym zakresie bardzo pomocne może być wykorzystanie społecznej aktywności samych mieszkańców Szadku. Nie docenienie roli rynku będzie prowadzić do jego degradacji, co w dalszej perspektywie miałyby negatywny wpływ na rozwój całego miasta¹.

Stan zagospodarowania i funkcjonowanie każdego organizmu miejskiego zależy od wielu czynników zarówno lokalnych, jak i zewnętrznych. Niewątpliwie obok polityki państwa, dziedzictwa przeszłości, uwarunkowań makroekonomicznych i wielu innych egzogenicznych przesłanek, najbardziej istotny wpływ na kształtowanie przestrzeni w wymiarze lokalnym ma sama społeczność lokalna. I choć wszyscy mamy jakiś, bezpośredni bądź pośredni, wpływ na zagospodarowanie otaczającej nas przestrzeni, to inicjujące i sterujące funkcje są w rękach lokalnych władz samorządowych. Zaś **ocena tych władz dokonana przez mieszkańców Szadku** zawarta w odpowiedzi na pytanie jak respondenci oceniają dbałość władz o wygląd miasta **wypadła nieźle** (rys. 6).

¹ Por. T. Marszał, „Szadek. Monografia miasta.”, Szadek 1995

Ryc. 6 Dbalości władz Szadku o wygląd miasta w opinii mieszkańców
 Źródło: Opracowano na podstawie pracy B. Bogołębskiej (1999-2001)

Dokładnie 1/3 ankieterów oceniła dbałość samorządu o wygląd miasta dobrze lub bardzo dobrze, natomiast odsetek ocen złych i bardzo złych wyniósł zaledwie niecałą 1/10. O ile znikoma była liczba odpowiedzi skrajnych (bardzo dobrych i bardzo złych) to dominującą była opinia, iż dbałość władz o miasto jest dostateczna (prawie połowa ocen). Jeśli przyjąć, że wśród odpowiedzi dostatecznych jest pewien odsetek osób nie mających wyrobionego zdania, i które to osoby wybrały ten wariant odpowiedzi ze względów ‘taktycznych’ (ani dobrze ani źle), to wydaje się, że władza lokalna ma pewne powody do zadowolenia – choć struktura ocen świadczy jednocześnie, że większość mieszkańców Szadku oczekuje od władz lokalnych większej dbałości o miasto.

Wystawionym przez respondentów ocenom towarzyszyły uzasadnienia i komentarze. I choć wiele z nich miało charakter jednostkowy, zaś niektóre były emocjonalne bądź miały odniesienia personalne, to jednak stanowią one istotne dopełnienie suchego statystycznego obrazu.

W przypadku ocen dobrych i dostatecznych część respondentów wskazuje jakie konkretne działania władze powinny podjąć aby zasłużyć na jeszcze lepszą ocenę (położyć nowe chodniki, wybudować podjazdy dla niepełnosprawnych, dbać o wygląd budynków, wyremontować fontannę w rynku, lepiej oświetlić rynek, wybudować w rynku toaletę, rozbudować sieć

kanalizacyjną, ograniczyć ruch samochodów w centrum, zadbać o miejsca parkingowe, zwiększyć liczbę koszy na śmieci itp.), inni natomiast wskazują na pozytywne efekty działań władz („*miasto systematycznie zwiększa oświetlenie, poszerza ilość zieleni, poprawia stan i wygląd chodników, wybudowało oczyszczalnię ścieków*”). Często te same elementy są postrzegane zupełnie z innej perspektywy i odmiennie odbierane, jedni wskazują na poprawę, inni mówią, że jeszcze nie wszystko zostało zrobione. Warto zauważyć, iż w wielu komentarzach widoczne jest zrozumienie istnienia różnorodnych uwarunkowań, a zwłaszcza ograniczeń finansowych.

Analiza opinii mieszkańców Szadku o mieście odzwierciedla nie tylko jakość i zróżnicowanie tej przestrzeni miejskiej, ale również daje pewien obraz społeczności lokalnej. Każdy człowiek inaczej postrzega otaczającą go rzeczywistość, a zależy to od doświadczenia, wieku, wykształcenia i wielu innych cech osobniczych. Istnieje jednak prawidłowość, że miejsce z którego człowiek postrzega przestrzeń, notowane jest przez niego stosunkowo wysoko na skali preferencji (mimo niskich nieraz notowań innych osób). Ponadto ludzie wykazują skłonność do szczegółowego różnicowania ocen dotyczących poszczególnych miejsc regionu otaczającego ich własną lokalizację, mimo iż dla ludzi z zewnątrz region ten może wydawać się nie zróżnicowany¹.

O złożoności postrzegania rzeczywistości szadkowskiej mogą świadczyć odpowiedzi na pytanie o chęć wyemigrowania z Szadku. Ponad 2/3 respondentów nie wyraża zainteresowania zmianą miejsca zamieszkania, wskazując jako przyczyny tego stanu rzeczy przyzwyczajenie (być może jest to forma patriotyzmu lokalnego), walory środowiska naturalnego (ciszę, spokój, świeże powietrze), bezpieczeństwo (ocena względna na tle sytuacji w kraju), względy rodzinne, zawodowe oraz sytuację mieszkaniową. Spośród 30% mieszkańców - potencjalnych emigrantów kluczowym motywem wyjazdu jest brak ‘perspektyw’ i brak pracy; części osób przeszkadza ograniczona dostępność do usług typowych dla większych ośrodków miejskich (szkół średnich i wyższych, restauracji, kin teatrów, placówek kulturalnych). Jest

¹ por. B.Bogołębska, op.cit, s.81 oraz R.Domański, „Zasady geografii społeczno ekonomicznej”, PWN, Warszawa 1993. S.99-101

charakterystyczne, iż struktura odpowiedzi na pytanie o gotowość wyemigrowania z Szadku i jej przyczyny jest podobna wśród rodowitych szadkowiec i ludności napływowej.

Na marginesie komentarzy zamieszczonych w wielu ankietach nasuwają się pewne dodatkowe wnioski:

1. Sprawy miasta i jego zagospodarowania nie są obojętne dla większości mieszkańców Szadku. Wykazują troskę nie tylko o 'własne podwórka', ale również o dobro wspólne, przestrzeń publiczną. Mają poczucie wspólnoty, tożsamości i patriotyzmu lokalnego.

2. Część mieszkańców nie wierzy w swój własny realny wpływ na zagospodarowanie miasta i jego funkcjonowanie. Wykazują brak zrozumienia, że władza jest taka jaką ją wybiorą mieszkańcy, że w wielu sprawach władza jest od inicjowania, wspomagania, a nie załatwiania wszystkich spraw, że wiele mogą załatwić inicjatywy społeczne (nawet przy braku odpowiednich działań ze strony samorządu), że wszelkie nawet najdrobniejsze działania składają się na sukces całego miasta (lub jego brak) - takie podejście generuje postawy roszczeniowe. Brak jest samoistnych inicjatyw społecznych.

3. Część oczekiwań formułowanych przez niektórych mieszkańców, w obecnych warunkach społeczno-ekonomicznych, jest nierealna. Władza publiczna nie buduje już zakładów i nie dostarcza miejsc pracy, jej zadaniem jest stwarzanie korzystnych warunków i stymulowanie rozwoju gospodarki lokalnej.

4. Jednym z kluczowych problemów sygnalizowanych przez ankietowanych jest bezrobocie. Całkowicie nieracjonalne jest podejście części społeczeństwa oczekującej, że praca przyjdzie do nich (tj. do Szadku) - nie odnoszą oni braku miejsc pracy do skali regionu, co może świadczyć o ich małej mobilności i bierności.

5. Część respondentów dostrzega wagę czynnika ludzkiego w realizacji polityki lokalnej. Podnosi takie sprawy jak kontakty i przebieg informacji na linii samorząd lokalny – mieszkańcy, potrzebę mobilizacji mieszkańców do działań prospołecznych, ściślejszego współdziałania władzy z firmami zlokalizowanymi na terenie gminy w realizacji wyznaczonych zadań publicznych, potrzebę promocji miasta. Mieszkańcy Szadku

oczekują od władzy realnego wsparcia w zakresie organizacji życia społecznego.

W kontekście tych spostrzeżeń celowa wydaje się promocja wszelkich działań służących identyfikacji mieszkańców z miastem, mobilizacji społeczności lokalnej i zwiększaniu jej podmiotowości, a także odpowiedzialności za zagospodarowanie otaczającej przestrzeni. Należy wyrazić nadzieję, iż wnioski płynące z zestawienia wyników prezentowanej ankiety zostaną wykorzystane przez władze miasta do sformułowania i realizacji takiej polityki, która spotka się z jeszcze lepszym odbiorem mieszkańców Szadku.

Literatura

Bogolewska B. (1999-2001), *Zagospodarowanie i walory środowiska Szadku w opinii mieszkańców*, praca magisterska, Uniwersytet Łódzki, Łódź.

Domański R. (1993), *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*, PWN, Warszawa.

Marszał T. (1995), *Szadek. Monografia miasta*, Szadek.